

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО АРАНЖУВАННЯ: МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

У статті викладено мотиваційний аспект навчання майбутніх учителів музики мультимедійного аранжування, проаналізовано сутність понять мотив, мотивація та їх значення у фаховій підготовці студентів, висвітлено погляди науковців стосовно мотивації навчальної діяльності. Акцентовано розуміння мотивації як властивості особистості, що визначає її своєрідність та рівень активності. Визначено роль свідомості у процесі мотивації навчальної діяльності. Проаналізовано стан готовності та характер мотивації студентів до навчання мультимедійного аранжування в межах оволодіння обраною професією.

Ключові слова: фахова підготовка, мотивація, навчання мультимедійного аранжування, майбутні вчителі музики.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що доцільність використання мультимедійних технологій у музичній освіті сьогодення доведена (це підтверджується науковими дослідженнями та практичним досвідом учителів музичного мистецтва, зокрема, Л. Варнавської, Л. Гаврілової, М. Ляшка, Л. Масол, Н. Новікової, О. Солдатенка, В. Штепи та ін.), а комп'ютерні музичні системи стали доступними для широкого кола користувачів, у загальноосвітніх навчальних закладах урок музичного мистецтва ще важко назвати мультимедійним, на якому "використовують багатосередовищне подання інформації за допомогою технічних засобів, перш за все комп'ютера" [6, с. 101] і який відповідає сучасним освітнім вимогам.

На сьогодні значна частина вчителів, що використовує комп'ютер у своїй діяльності, має досить обмежене або однобоке уявлення щодо сучасних можливостей мультимедійних технологій, а це свідчить про недостатній рівень професійної компетентності та підготовленості до професійної діяльності на рівні сучасних освітніх вимог. Отже, підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів музики, що тісно пов'язане з розвитком у них позитивної мотивації до оволодіння майбутньою професією та до навчальної діяльності у ВНЗ є нагальною проблемою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у сфері середньої та вищої мистецької освіти висвітлені у працях Л. Арчажнікової, А. Барвінової, С. Горбенка, О. Дем'янчука, В. Дряпкі, А. Душного, А. Козир, Л. Масол, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалки, Г. Побережної, Л. Паньків, О. Сухомлинської, Т. Щериці, О. Щолокової.

Проблемі мотивації навчально-пізнавальної діяльності, що є однією з основних проблем досліджень у галузі педагогіки та психології навчання, присвятили свої наукові роботи Р. Гуревич, К. Ізард, І. Ільїн, В. Ключко, А. Коломієць, А. Маслоу, Н. Мойсеюк, Н. Опанасенко, А. Рогозовська, М. Савчин, Н. Юдіна. Мотивації навчання приділяли увагу М. Алексеєва, О. Власова, Д. Ельконін, О. Ковальов, Г. Костюк, І. Синиця, В. Сухомлинський. Дослідження закономірностей формування мотиваційної сфери представлено у роботах Л. Божович, О. Леонтєва, С. Рубінштейна. Питання мотивації учіння розглядали В. Асєєв, Т. Габай, О. Луцинська, А. Маркова, Л. Сердюк, Х. Хекхаузен, Г. Щукіна та інші науковці, зокрема у галузі музичної освіти – І. Ростовська. Проте, означена проблема ще далека від свого вирішення.

Метою статті є висвітлення мотиваційного аспекту навчання майбутніх учителів музики мультимедійного аранжування.

Виклад основного матеріалу. За визначенням О. Власової, навчальна діяльність – це "один із основних видів діяльності людини, спрямований на її саморозвиток через опанування способами предметних і пізнавальних дій, узагальнених за формою теоретичних знань" [3, с. 108]. Мультимедійне аранжування ми розглядаємо як пізнавальний та практично-творчий процес, який активізує творчі пошуки студентів у напрямку найповнішого розкриття художнього образу музичного твору, впливає на їх емоційну сферу, розвиває інтелект.

Цей процес передбачає активний слуховий розвиток, пов'язаний з розвитком уявлення та знаходженням відповідних тембрів (розвиток тембрового та внутрішнього слуху), варіантів фактурного викладу матеріалу (розвиток гармонічного та поліфонічного слуху). Пошук необхідної, виправдані

художнім задумом форми активізує художньо-образне мислення. Навчання мультимедійного аранжування передбачає формування художнього смаку, який дозволяє визначати, уявляти та пропонувати художньо-звукове рішення творів, враховуючи жанрово-стильові особливості.

Як бачимо, успішність означеного процесу, який потребує від студентів постійного самовдосконалення, творчого розвитку, вольової організації, наполегливості, неможливий без сформованості позитивної мотивації до навчання. Мотиваційний компонент навчання мультимедійного аранжування відбиває стійкий інтерес, емоційну сприйнятливості та зацікавленість, потребу у накопиченні слухового досвіду, оволодінні знаннями та практичними навичками.

Дослідження наукової літератури показує, що до вивчення поняття "мотивація" вчені підходять з різних позицій і на сьогодні немає однозначної думки щодо усталеного визначення мотивації до навчально-пізнавальної діяльності. Так, на думку В. Асеєва, поняття "мотивація", вбирає в себе всі види спонукання: мотиви, потреби, інтереси, устремління, прагнення, цілі, мотиваційні установки, ідеали тощо, і у широкому розумінні визначається як детермінація поведінки взагалі [1, с. 7-8].

Зокрема, під мотивацією у довідниковій літературі розуміють "використання системи мотивів, яка визначає конкретні види діяльності та поведінки людини" [11, с. 162]; "усвідомлювані або неусвідомлювані психічні фактори, що спонукають індивіда до вчинення певних дій, та визначають їх спрямованість та цілі" [10, с. 266]; "сукупність мотивів, доказів для обґрунтування чогось; мотивування; заохочення учнів..." [2, с. 692]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови (ред. В. Бусел) наводиться також тлумачення слова "мотивувати": "Мотивувати – наводити мотиви, що пояснюють, виправдовують певні дії, вчинки тощо; обґрунтовувати".

"Мотив" у цьому ж словнику тлумачиться як "підстава, привід до якої-небудь дії, вчинку; причина" [там само]. У психології та педагогіці мотив виступає як спонукальна причина дій і вчинків людини, яка спирається на її потреби. Поняття "мотив" включає такі динамічно спрямовані поняття як потреба, спонука, потяг, схильність, прагнення (Х. Хекхаузен). "У мотиві розкривається сенс дій та вчинків людини, спрямованих на досягнення мети, їх життєве значення. Мотив має складний індивідуальний характер, постійно змінюючись під впливом різноманітних вікових, ситуативних, суб'єктивних факторів. Мотиви мають велике значення у музичному навчанні та виконавстві, спрямовуючи та стимулюючи діяльність учня або майстра" [11, с. 162].

Отже, під мотивацією розуміють "сукупність факторів, що підтримують і спрямовують поведінку; сукупність мотивів; певний намір, що викликає активність особистості, а також визначає її направленість; процес психічної регуляції певної діяльності; сукупність, систему взаємопов'язаних і підпорядкованих мотивів діяльності особистості" [4, с. 9-10].

Для нашого дослідження важливо виділити роль свідомості у процесі мотивації навчальної діяльності студентів. Психологи відзначають, що людська діяльність є "свідомою активністю", спрямованою на досягнення поставленої мети, що виявляється в різноманітних пізнавальних, емоційних та вольових реакціях людини, її ставленні до інших і до самої себе (С. Максименко). Рівень свідомості "безпосередньо залежить від рівня засвоєння знань і досвіду особистості. У процесі суспільно-історичного розвитку в людини розвинулася потреба в знаннях, яка є найважливішою її спонукою, мотивом пізнавальної діяльності" [7, с. 18].

Без адекватного усвідомлення потреб неможлива їх реалізація, що залежить "від умов та рівня культурно-історичного розвитку соціального суб'єкта. Усвідомлення предмета потреби набуває форми мети; відповідно усвідомлення шляхів, способів, засобів її досягнення – форми інтересів, які спонукають людину до різноманітних видів діяльності" [9, с. 505]. Серед усвідомлених мотивів, які відіграють провідну роль у мотивації поведінки, головними в межах нашого дослідження ми виділяємо прагнення як чуттєве переживання потреби, оскільки у ньому наявний вольовий компонент, завдяки чому долаються труднощі на шляху до об'єкта потреби; інтерес як прагнення до пізнання предмета потреби; бажання як усвідомлення того, до чого людина прагне; установка як певна реакція, що є результатом наслідування, або навіювання.

Усвідомлення бажання досконального опанування майбутньою професією – прагнення постійно самовдосконалюватися, розширювати коло пізнавальних інтересів, всебічно оволодівати практичними навичками та знаннями – становить сутність мотивації навчання мультимедійному аранжуванню майбутніх учителів музики. Навчальна діяльність на факультеті мистецтв як "свідома активність" студента наближає його до мети – формування особистісних професійних якостей, адже мотивація, трактується психологами і як властивість особистості, що визначає її своєрідність та рівень активності. Зокрема, нам близька позиція Л. Сердюк, яка мотивацію учіння визначає не як сукупність мотивів чи потреб людини, а як "динамічний аспект функціонування організму, який забезпечується складною структурно-рівневою мотиваційною системою. Системоутворюючим фактором даної системи – мотивації учіння – є саморозвиток особистості" [8, с. 164].

Як зазначає В. Лісіцин, ставлення студента до навчання у ВНЗ залежить від "чинників вибору професії (спеціальності) і ставлення до самого процесу учіння. Позитивною мотивацією професійного вибору студента є такі його прояви: яскраво виражений інтерес до професії; бажання в майбутньому

займатися саме цією професійною діяльністю; прагнення бути корисним людям, суспільству, результатами своєї професійної діяльності служити Україні та ін." [5, с. 89].

Як показує практика, мотиви вибору професії та вищого навчального закладу різні. На вибір впливають престиж професії та вищого навчального закладу, батьки, друзі, обставини тощо. Так, за результатами опитування, вибираючи педагогічний ВНЗ, близько 25% студентів відповіли: "це моє покликання"; 13% відповіли: це престижно"; відповідь "так склалося" дали 30%; "тому, що більш нікуди не поступив" – 32% респондентів.

Протягом навчання мотиви, потреби, цілі, змінюються, адже, як відомо, від початку до закінчення навчання у ВНЗ навчальна діяльність студентів трансформується у професійну, тому вивчення її мотивації у процесі підготовки фахівця набуває особливого значення. Адже "само характер мотивів, що лежать в основі діяльності, визначають спрямованість і зміст активності особистості, її включеність, осмисленість, задоволеність. При цьому задоволеність собою та своїми результатами забезпечують переживання осмисленості, важливості учіння і є джерелом подальшого саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації" [8, с. 163].

Оскільки професійна діяльність вчителя музики вважається однією з найбільш інтегрованих, складних, різнобічних за видами творчої діяльності, важливо з'ясувати, яким є початковий рівень музичної підготовки студентів, стан готовності та характер мотивації до навчання мультимедійного аранжування в межах оволодіння обраною професією.

У контексті нашого дослідження ми звертали увагу на ступінь володіння такими практичними навичками та умінями як: створення акомпанементу, акомпанування "на слух", набору нот на комп'ютері, аранжування музичних творів. Для безпосереднього з'ясування окресленого вище кола питань ми застосовували методи опитування та анкетування.

За результатами анкетування на констатувальному етапі дослідження було з'ясовано, що серед майбутніх учителів музики майже половина – із спеціальною музичною освітою на рівні ДМШ. Хоча є й випускники музичних училищ, педагогічних училищ та коледжів. Переважна більшість студентів володіли фортепіано (57,14%). Але представлені й інші музичні інструменти: скрипка (14,28%), бандура (10,71%), а також, акордеон, сопілка, цимбали, гітара (17,87%).

Досвід створення акомпанементу "на слух" мають 60,7% опитуваних. Відповіді на питання: "Чи знаєте Ви, що означає "аранжування"? Як Ви розумієте це поняття?" показали, що всі студенти розуміють, про що йдеться. Деякі відповіді були з неточностями (32,4%) і з підміною понять (7,14%); деякі – з повним визначенням поняття (10,7%), деякі – з неповним (14,3%), але з розумінням сутності в межах конкретних навчальних або виробничих завдань. Особливої уваги в контексті нашого дослідження заслуговують відповіді (7,14%), в яких зазначається, що у процесі аранжування відбувається "створення власного бачення твору", для чого "потрібно мати навички музичного мислення".

Для подальшого виявлення методичних шляхів мотивації навчання мультимедійного аранжування аналізувалися відповіді на питання: "Чи доводилося Вам застосовувати комп'ютер для аранжування музичного твору?"; "Чи пробували Ви створювати акомпанемент або аранжувати твір на синтезаторі?"; "Чи володієте Ви навичками набору нот на комп'ютері?"

Відповіді на перше із зазначених питань розподілилися таким чином: "так" відповіли 14,3% респондентів, "ні" відповіли 85,7%. Деякі студенти зазначили, що застосовували комп'ютер для транспонування музичного твору в іншу тональність (21,4%). У відповідях на друге питання студенти, які відповіли "так" (75%), зазначили зокрема, що "на синтезаторі створювали акомпанемент до сучасних пісень" (10,7%); "треба було здати модуль" (10,7%); "з метою покращення навичок імпровізації" (3,6%); "для загального розвитку" (7,14%). Навичками набору нот на комп'ютері володіють 53,57% студентів. Хоча, судячи з відповідей, усі ознайомлені теоретично, але до втілення на практиці справи дійшли не у всіх.

Ключовим було питання: "Чи потрібне, на Вашу думку, вміння аранжувати музичні твори вчителю музики?" Усі респонденти відповіли однозначно: "так". Окрім того, пояснювали, що навчання аранжуванню потрібне "для розширення можливостей у виборі репертуару"; "для розкриття власного потенціалу". Особливого значення набули відповіді, у яких зазначалося: "справжній музикант повинен розвиватися і набувати професійних навичок, щоб застосовувати їх на практиці".

Серед дисциплін, які вивчалися у ВНЗ і вивчення яких, на думку студентів, необхідне для аранжування музичних творів, найчастіше називалися: хорове аранжування, стильова гармонізація, аналіз музичних творів, гармонія, поліфонія, акомпанемент, музична інформатика. А серед дисциплін, які варто включити до навчального плану підготовки майбутніх учителів музики, були названі: звукорежисура, інструментовка, оркестровка.

Висновки. Підводячи підсумки, потрібно зауважити, що аналіз проведеного опитування та анкетування свідчить про те, що у студентів відсутня усвідомлена потреба у навчанні мультимедійного аранжування, оскільки не склалося повного уявлення про його роль у майбутній професійній діяльності, проте наявні зацікавленість та бажання творчо розвиватися і набувати відповідних професійних навичок, а також потенційні можливості для того, щоб мотивувати їх до навчання мультимедійного аранжування.

Отже, враховуючи, що мотивація є рушійною силою удосконалення і самовдосконалення, самореалізації особистості в цілому, забезпечення позитивної мотивації до навчання мультимедійного аранжування як важливої складової фахової підготовки майбутніх учителів музики потребує розробки та впровадження у навчальний процес комплексу методів та психолого-педагогічних умов, на що будуть спрямовані наші наступні наукові розвідки.

Використані джерела

1. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности. Москва, 1976. 158 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. 1728 с.
3. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ, 2005. 400 с.
4. Клочко В.І., Коломієць А.А. Формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів технічних спеціальностей. Вінниця, 2012. 188 с.
5. Лісцин В.Д. Проблеми мотивації до навчально-професійної діяльності студентів-психологів. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери*: Праці III Міжнар. наук-практ. конф. (Хмельницький, 14 листопада 2013 року). Хмельницький, 2013. С. 88–90.
6. Ляшко М. Мультимедійні технології як інноваційна складова музичного навчання і виховання. *Гуманітарний вісник*. 2014. № 33. С. 96–110.
7. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посіб. Київ, 2004. 272 с.
8. Сердюк Л.З. Діагностика спрямованості мотивації учіння студентів у ВНЗ. *Наук. вісн. Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського*. Миколаїв, 2014. Вип. 2.12(103). С. 163–168.
9. Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія. Київ, 2002. 742 с.
10. Шапарь В.Б. Словарь практического психолога. Москва: АСТ; Харків, 2005. 734 с.
11. Юцевич Ю.Є. Музика. Словник-довідник. Тернопіль, 2003. 352 с.

Stepanov V.

TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC OF MULTIMEDIA ARRANGEMENT: MOTIVATIONAL ASPECTS

The article outlines the motivational aspect of teaching future music teachers of multimedia arrangements. The lesson of musical art in secondary schools is still difficult to call a multimedia lesson that meets modern educational requirements. This indicates an insufficient level of preparedness of students for professional careers to modern educational requirements and actualizes the importance of their motivation for educational activities.

It is noted that without the formation of positive motivation, the process of learning multimedia arrangement is impossible, as it requires from students continuous self-improvement, creative development, voluntary organization, persistence in mastering knowledge and practical skills. In the process of training a specialist, the study of motivation becomes of particular importance, because motives, needs, goals are changing during the training, and the student's educational activity is transformed into a professional one.

The author analyzes the essence of the concept of "motive" as an incentive reason for actions of a person that is based on its needs. The essence of the concept of "motivation" and its importance in professional preparation of students are analyzed, the views of scientists concerning the motivation of educational activity are highlighted. The understanding of motivation as a personality's attribute, which determines its originality and level of activity is emphasized. The role of consciousness in the process of motivation of educational activity of students is determined, because without appropriate realization of motivational needs, their realization is impossible.

The importance of the desire for self-development and self-improvement, expansion of the circle of cognitive interests, comprehensive mastering of practical skills and knowledge are outlined. The state of readiness and character of motivation of students for learning multimedia arrangement within the mastering of chosen profession is analyzed. The results of the questionnaire and survey at the research stage are presented. They showed that students have potential opportunities to motivate them to learn multimedia arrangements for use in their future professional activities.

Key words: professional training, motivation, training of multimedia arrangements, future music teachers.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.